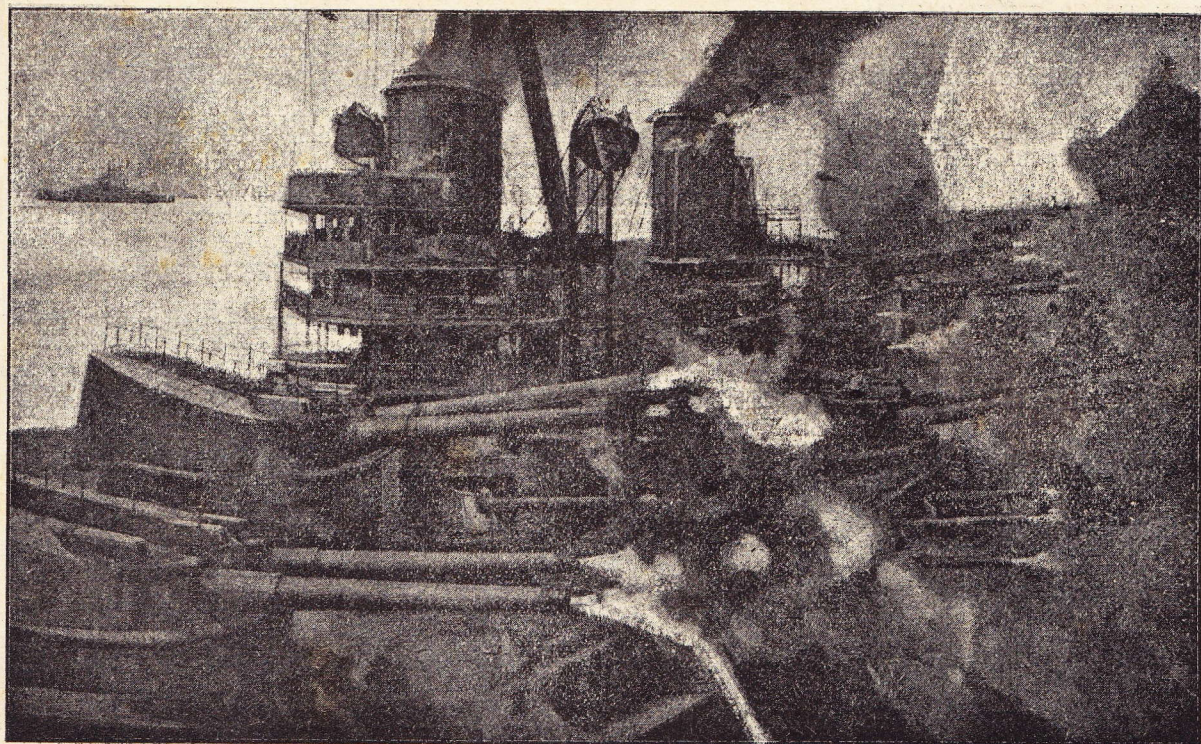

Engelsch slagschip aan de Dardanellen in volle gevecht.

nant, in 1883 luitenant, in 1890 kapitein. Zijn loopbaan geschiedde traag.

In Augustus 1914 kwam hij met zijn brigade naar België, waar hij den 15ⁿ Augustus Dinant, dat door de derde brigade ontruimd was, terugnam, na een strijd van twee uur.

Hij onderscheidde zich zoodanig, dat hij op 2 weken tijd tot generaal werd bevorderd. Door zijn doortastendheid redde hij bij den terugtocht uit België het eerste legerkorps.

Een divisie van het derde korps was door de tegenslagen bij Charleroi zeer gedemoraliseerd. Men stelde het onder het bevel van Pétain.

Hij liet de regimenten vóór zich defileeren. De ontevreden mannen marcheerden voorbij generaal Pétain; hij keek hen met strengen blik aan. Geen klacht werd meer gehoord. Dan leidde hij zelf de divisie in 't vuur, gaf het voorbeeld van onversaagdheid, en in enkele dagen was de krijgsgeest in dit korps teruggekeerd.

Bij de Maine onderscheidde generaal Pétain zich niet minder.

Den 25ⁿ Oktober werd hij aan 't hoofd van het 33e korps gesteld, dat den winter in ditzelfde Artois doorbracht.

En nu kwam het Mei-offensief.

Pétain gaf een dagorder, en zei o. m.:

« Na negen maanden veldtocht, waarvan zeven in de loopgraven, is de tijd gekomen, om een bepaalde poging te doen, teneinde de Duitse linies te verbreken en den vijand buiten

het nationaal grondgebied te werpen, in afwachting van nog beters.

Het oogenblik is gunstig. Nooit is het leger sterker en door beter moraal bezielde geweest.

De vijand is na zijn hevige aanvallen der eerste maanden tot een verdedigende houding gedwongen, zoowel op het Westelijk als op het Oostelijk front, en de neutralen verwachten slechts een sukses van ons, om ook te marcheerden.

De vijand schijnt slechts eenige divisies tegenover ons te hebben.

Onze macht schijnt viermaal zoo sterk, terwijl we over zulk een geweldige artillerie beschikken, als er nog nooit op een slagveld is geweest.

Het gaat nu niet meer om een schermutseling of de verovering van een loopgraaf, maar de vijand moet verslagen worden, en daarom moeten wij hem met de meeste hevigheid aanvallen en hem vervolgen met hardnekkigheid, zonder weerga, zonder vermoeidheid, honger, dorst of ontmoediging te kennen. »

Den 9ⁿ Mei, met de eerste schemering barstte het artillerievuur los. De Duitse loopgraven werden met projektielen overgoten en dooreengewoeld. Na deze voorbereiding werd het sein tot de bestorming gegeven. De troepen sprongen op den vijand in en namen de eerste linie loopgraven.

't Werd een worsteling van man tegen man.

te Noulette, Calonne, Carency, Ablain, Neuville.

Elke voet gronds kostte bloed. De Franschen hadden zwaar vuur van mitrailleurs te verduren. Van alle zijden spoten de kogels. Over dooden en gewonden ging het voorwaarts. Elk gehuchtje, ieder tuintje werd een stuk van 't gruwelijk slagveld.

Zoo te Ablain, bijvoorbeeld. Dit dorp ligt aan den voet der kaal-geschoten vlakte van Notre-Dame-de-Lorette. Men vocht met granaten en messen in de straten; men schoot elkaar in de huizen op de trappen neer; men maakte elkaar in de kelders af.

En toen de Franschen meester waren, welk een tooneel! De muren zijn opengebarsten; in de huizen liggen steenbrokken, balken, verwrongen ijzer. Sommige daken hebben alleen hun balken nog, die over wankelende muren hangen; de toren is verminkt. En op en tusschen en onder het puin, gewonden en dooden in allerlei houding.

In Souchez was het nog erger: de beek zag er op sommige oogenblikken rood van bloed. Het dorp werd een ontzaglijke ruïne. Uit het slijk staken lijken op.

In de verte bemerkte men de roode daken van Lens, Liévin. Zonderlinge tegenstelling!

De verwachtingen bij de aanvallen waren gespannen. Zou men Lens en Douai kunnen bereiken? Als er maar tijdig reserve kwam, een nieuwe macht, want zooals het nu ging, eischte men veel van de strijders.

Veel kompagnies dunden op schrikkelijke wijze.

Men sloeg een bres in de Deutsche linie. Het 33^e korps alleen won in een beweging drie kilometer terrein, nam 25 machinegeweren, 6 kanonnen en 10.000 gevangenen.

Het werd aan de legerorder vermeld.

Maar de versterkingen bleven uit. De noodzakelijke voorwaarde voor een doortastend sukses, voor een ware overwinning kon niet vervuld worden.

De tegenpartij had daardoor tijd van andere frontdeelen een groote macht aan te voeren, om de opening te stoppen.

Op 10 Mei was het offensief dood gelooopen zooals het heette, al worstelde men nog voort.

Den 13^{en} namen de Franschen Carency. Dan tastten zij den doolhof en de suikerfabriek van Souchez aan.

Deze fabriek was een complex van gebouwen van 200 meter lengte, aan de beek Saint-Nazaire, op gelijken afstand van Souchez en Ablain.

't Was een voornaam punt, daar het den spoorweg beheerschte.

Wat al bloed moest er vloeien om dien puinhoop! In den nacht van 31 Mei en 1 Juni werden de Franschen er meester van.

De Duitschers trachtten de fabriek terug te nemen, maar hun bestormingen liepen dood in de vreeselijke beschieting.

De doolhof lag tusschen Carency en Neuville-Saint-Vaast. Het was een naam door de Duitschers gegeven aan een kunstig samenstel van ge-

betoneerde loopgraven, met beschermde machinegeweren en kanonnen onder koepels.

Het was voor de tegenpartij een geducht steunpunt.

Den 30^{en} Mei vielen drie regimenten den doolhof aan, uit het Noorden, het Oosten en Zuiden. In een onweerstaanbaren stormloop drongen zij in de eerste lijn loopgraven, maar stonden dan voor fortjes, barrikaden, allen voorzien van de helsche machinegeweren.

En een bewijs, hoe hardnekkig, maar moeilijk de worsteling was: het duurde 17 dagen, van 31 Mei tot 17 Juni, eer de Franschen die punten veroverd hadden.

Het weer was buitengewoon heet geworden en men zag onze bondgenooten blootshoofds en in hemdsmouwen strijden.

De Duitschers deden woedende tegenaanvalen, maar slaagden er niet in den doolhof terug te nemen.

Daarna moest men voet voor voet het kerkhof van Souchez nemen.

Dit offensief eischte zeer zware offers. Het verbeterde de stellingen van de Franschen, ontlastte de troepen in Vlaanderen, maar verwezenlijkte de verwachtingen niet, die men overal koesterde, deze uitgedrukt ook in het dagorder van Pétain.

Nog ontzettend veel zou er geëischt worden. Hoe verschrikkelijk ook, verkeerde men toch nog in het begin, al liep het eerste oorlogsjaar ten einde.

En ja, hadden de Franschen dadelijk reserve kunnen aanvoeren, wie weet welke gevolgen dit offensief zou gehad hebben. Zeker is, dat de Duitschers zelf zeer ongerust waren. Dat bleek daar even over de linie te Lens.

Zoo vertelt de maire Basly:

« Ik zag den Duitschen intendant generaal Cade bij mij binnentreden. Ik maakte juist een lijst op van artikelen, die wij voor de bevoorrading noodig hadden.

« Mijnheer de maire », zei de generaal, « ik verneem, dat gij kaarsen voor uw winkel zoekt. »

« Inderdaad », antwoordde ik.

« Welnu, ik kan er u 500 pakken aan gunstige voorwaarden afstaan. »

Ik aanvaardde het aanbod, want het cijfer was zeer redelijk.

« En gij hebt ook chocolade te kort. »

« Ja. »

« Ik heb uitnemende merken. »

« Laat mij uw prijzen hooren. »

't Was een goede zaak en ik stemde toe.

« Hebt ge ook geen zeep noodig? »

« Zeker. »

En wij deden nog zaken.

Zekeren avond toen ik bij onzen tolk ging dineeren, M. Tetard, zag ik den intendant-generaal voor het « Hôtel des Voyageurs », waar hij met korte, haastige stem bevelen gaf aan mannen, die bezig waren paarden in te spannen. Zelf wierp hij met gejaagd, vreesachtig gebaar balen op den wagen.

Hij zag me en riep me toe:

« Ik heb daar voor 25.000 frank produkten en sta ze u af voor 12.000. »

Ik bleet verrast staan, ongerust door die plotselinge mildheid.

« Ik zal zien », zei ik.

« Neen, 't is dadelijk te beslissen, wij vertrekken. »

« Ik kan zoo maar niet besluiten. »

Ik ging heen en ontmoette andere wagens met goederen en mannen beladen.

Zij vertrokken.

Waarom?

Ik vertelde dat aan den heer Tetard. Hij had dezelfde geruchten van bevrijding vernomen. Aan tatel duriden wij er niet van spreken, nonger hadden we niet meer.

Om 9 uur werd ik op de kommandantur geroepen. Er gebeurde dus iets bijzonders. Als het nieuws toch eens waar was? Ik had willen loopen.

Ik zag op de kommandantur de sekretarissen balen papier toebinden.

Men bracht me haastig bij den kommandant.

« Zoo », zei hij plotseling, « gij viert reeds de overwinning. »

« Welke overwinning? » vroeg ik onnoozel.

« Ja, gij zijt tevreden. Wij vertrekken. Maar houd u tot mijn beschikking. Ik zou u kunnen noodig hebben. Ik wil nu niemand in de stad zien; laat de lichten dooven en de blinden sluiten. »

Hij keerde mij den rug toe, en ditmaal liep ik... recht naar de mairie.

Daar gaf ik de bevelen aan de politieagenten over, die ze in de stad verspreidden.

De bewoners die den ernst van het oogenblik begrepen, voerden ze uit; maar achter de neergelaten gordijnen, achter de gesloten vensters, beelden duizenden menschelijke wezens van vreugde, de oogen vol tranen.

Den ganschen nacht daverde de stad onder het gerol der wagens.

Den volgenden dag scheen Lens een andere stad, glimlachend als op den eersten morgen van een herstelling.

De voorbijgangers, die den vorigen avond langs de huizen slopen, den rug gebogen onder den last van hun ellende, verhieven vroolijk het hoofd, spraken elkaar aan met wenschen en glimlachen. Vreugde rees in den Lentemorgen.

« 't Is gedaan, we zullen ze niet meer zien », zeiden de vrouwen der mijnwerkers.

Waren er niet enkelen achtergebleven om ons te beloeven, ze zouden elkaar omhelsd hebben.

De vrouwen verborgen iets onder hun voorschoot.

« Wat hebt ge daar? » vroeg ik.

« 't Is voor de kerkhoven. »

En ik zag haastig hoe ze daar driekleurige ruikertjes verdoken, van veldbloemen en zich naar de graven richtten.

En ik volgde hen, al had ik veel werk en zag ze de ruikertjes op de kruisen plaatsen en hoorde hen tot de dooden zeggen:

« Wij zullen bevrijd worden, dank aan u. De zege nadert.. Gij hebt ze gewonnen. Wees blijde in de eeuwigheid. »

De uren gingen voorbij; de stad was kalm.

De nacht brak weer aan, verliep langzaam, eindeloos.

De morgen kwam. De stralende, onbeschaamde gezichten der Duitschers lichtten ons in.

Helaas!

Ze waren meester gebleven en durfden weer alles.

Een half dozijn spionnen en deernen verklikten hen, wie betoogd hadden en deze moesten op de kommandantur komen.

Ieder kreeg zijn rekening.

« Men heert u gisteren op het kerkhof gezien. »

« Ik ging naar het graf van mijn vader. »

« Honderd mark boete. Verdwyn. »

« Men heeft u om 8 uur 's avonds op straat hooren zingen. »

« Ik lag ziek thuis. »

« Acht dagen gevangenis. »

De ondervragingen waren dezelfde.

Twintig beschuldigten verschenen en twintig burgers werden veroordeeld. De uitdeeling geschiedde snel.

Boete en gevangenis voor de overtreders; en de gansche bevolking kreeg verbod om gedurende twee maanden nog na tien uren 's morgens uit huis te gaan.

Wij keerden in de hel terug. De daarop volgende weken waren de zwaarste.

Men gevoelde zich zoo dicht bij het doel. De Duitschers zelf hadden het bekend. »

Neen, nog was de verlossing er niet. De dorpen van 't bezette Frankrijk daar aan 't front, veelal nog bewoond, moesten den last blijven dragen.

Eenige staaltjes:

Guillemont is een dorpje van 300 inwoners in het Somme-departement, op een halven kilometer van het front.

De maire, de heer Frevin, is ziek. Zijn vrouw moet hem vervangen. 't Is geen sinecure! Zij moet de rekvisities leiden van koren, haver, stroo, vleesch, hout, aardappelen.

De inwoners — allen zijn gebleven — komen met hun klachten. Ze moesten arbeiden voor den Duitschen kommandant, die elken morgen het werk voor de mannen, de grijsaards en de kinderen regelt. Of 't sneeuwt, of regent, of vriest, de « mairesse » is steeds aanwezig om de verontschuldigungen van ieder te behandelen.

Deze is ongesteld, van dien is de vrouw onpasje.

M. Matte moet naar Peronne. Mevrouw Beuchard heeft haar man noodig om hout te hakken.

De kommandant kent geen Fransch en de « mairesse » geen Duitsch, maar na een half uur is alles toch geregeld.

Dan komt de militaire dokter om de burgerlijke zieken te bezoeken. Waar wonen deze?

De burgemeester-vrouw gaat mee van huis tot huis; zij zorgt er voor, dat de kamers warm zijn, ze bestuurt de uitdeeling van voedsel en geneesmiddelen.

Zij komt thuis. Van de acht kamers harer woning zijn er zeven door burgers ingenomen; het

eenige vrije vertrek is keuken, slaap- en eetkamer en tevens « mairie ».

Mevrouw Frevin bereidt haar maaltijden zelf en voedt nog zes vrouwen van gemobiliseerden, waarvan er eenigen kinderen hebben.

Om twee uur tweede appel.

In den namiddag moet ze zien of de moeders met zuigelingen melk hebben, de zieken bezoeken, ook den pastoor, die half stervend is, naar Ginchy gaan, het naburige dorp, waar geen enkele man meer is, en het brood zeldzaam is, waar bijna alle daken vernield zijn. De weg is niet lang, maar kan toch niet afgelegd worden, zonder toestemming der Duitsche overheid, en niet zonder gevaar voor Engelsche granaten en Fransche shrapnells.

En nog vindt de mairesse tijd om bloemen op de graven te planten, die der Franschen en der Duitschers. Alles is in orde en het dorp is zindelijk.

Dan weer moeten de maire's optreden als bemiddelaar tusschen burgers en soldaten, of ze zijn verantwoordelijk voor overtredingen der eersten, en menigeen wordt om de onvoorzichtigheid van een dorpeling naar Duitschland gestuurd.

Te Nesle verbood men de lijkplechtigheden van burgers, onder voorwendsel, dat het samentochten waren. De dooden worden naar het kerkhof gedragen, zonder dat iemand de lijken volgen mag.

In alles lieten de Duitschers hun meesterschap gevoelen.

Te Quivière bij Ham, was de hoogmis in volen gang. Eensklaps hoorde men gerucht. Bij het altaar klonk een grove stem tot den herder :

« Gij zijt een onbeschaamderik ! »

't Was een aalmoezenier van 't Duitsche leger, die aldus den dienst verstoorde.

Hij toonde zich nijdig, omdat hij dezen tijd bepaald had voor een mis der soldaten, maar de Fransche geestelijke wist daarvan niets.

De aalmoezenier keerde zich tot de parochianen en riep :

« Wij zijn Duitschers en we zullen het laten zien ! »

Men zag het reeds en zag het dan nog beter. Achter den protestantschen aalmoezenier stond een Duitsch officier.

« Mijnheer de pastoor », zei deze, « ik geef u twee minuten om uw kerk door de bevolking te doen ontruimen. »

Men moest voor het geweld wijken.

De pastoor van Miraumont moest elken Zaterdag den Duitschen plakbrief lezen, om te weten wanneer hij mis kon houden, want op veranderlijke uren lazen de Duitschers mis, hielden ze een dienst voor de protestanten en gaven er een concert.

De geestelijken werden voortdurend gewantouwd en in de dorpen bij het front hielden soldaten geregeld huiszoekingen in de pastorijen, om geheime telefonen op te sporen.

Om dezelfde reden zetten ze omstreeksch dien tijd ook het Clarissenklooster van Peronne overhoop.

Generaal Gouraud.

De Duitschers bemoeiden zich ook met de scholen. In veel gemeenten waren de onderwijzers gemobiliseerd.

In 't begin van 1915 kwam er een soldaat bij den pastoor van Mesnil-en-Arrouaise en zei :

« Mijnheer de kommandant wenscht, dat gij zoudt school houden. »

En de priester deed het, eerst in de school, dan in een herbergzaal.

Er waren twintig leerlingen.

De kommandant van Nesle stelde abbé Carette tot schoolbestuurder aan, en zond daarvan een officieel benoemingsstuk.

Hij benoemde tevens een Duitsch aalmoezenier tot opziener van het onderwijs.

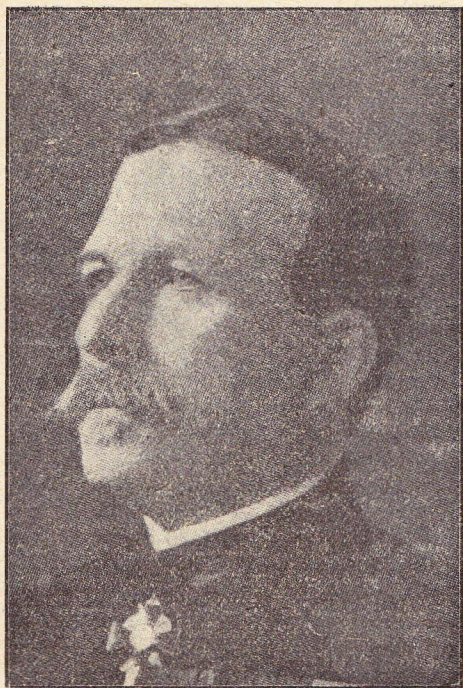
« Als de kinderen ongehoorzaam zijn, geeft ge ze drie dagen gevangenisstraf », luidde een kommandanturoorder.

In sommige dorpen traden zelfs Duitsche soldaten als meesters op en de bezetter liet niet na fotos te maken van zulk een militair voor de klas, om ze in het buitenland te verspreiden en aldus den indruk te wekken, dat Duitschland op uitmuntende wijze de belangen der onderworpen gebieden behartigde.

Een ware misdaad door de bezetters in Noord-Frankrijk bedreven, was het vernielen der mijnen van Lens en omgeving. Ze lieten water in de galerijen loopen, sloegen de pompen stuk, wierpen de wagentjes naar beneden.

Men hoorde daar in de diepte de dolle vlucht der angstige paarden, die geen uitweg meer zagen en den dood voelden naderen.

Deze wandaad wekte een verschrikkelijken indruk op de bevolking.

Generaal d'Amade.

Duitschland voerde aldus eveneens oorlog op ekonomisch gebied. Het wilde Frankrijk en ook België treffen in zijn bloei, zijn welvaart, in de bronnen zelve daarvan.

* * *

Neen, het offensief van Artois bracht nog de vrijheid niet.

Weer kwam een tijdperk van betrekkelijke rust, van artillerieduels, zooals het in de legerberichten heette.

Den 21ⁿ Juni werd generaal Pétain tot divisiegeneraal benoemd en als kommandant van het 2° leger aangesteld.

In een legerorder nam hij afscheid van het 33° korps en getuigde o.m. « Sedert acht maanden hebben wij te samen alle aanvallen afgeslagen. Bij het offensief van 9, 10, 11, 12 Mei en 16 Juni, boorden we door de Duitsche linie, namen twee krachtig versterkte dorpen, verscheidene duizenden gevangenen en zeer veel materiaal.

Dit sukses waren we verschuldigd aan de dapperheid, den geest van tucht, aan de innige verbinding van de verschillende wapenen. In alle omstandigheden kon de zware artillerie de versterkingen van den vijand vernietigen en de lichte artillerie een doortocht banen voor het voetvolk, dat nooit gearzeld heeft zijn oversten in de meest gevaarlijke aanvallen te volgen.

De genie heeft, eerst in den sektor van Écurie, dan voor Carency, in weinig tijd den tegenstander tot de verdediging gedwongen; de verovering van Carency werd grootelijks bevorderd door haar graaf- en mijnwerk.

De verschillende diensten eindelijk hebben

niet opgehouden aan het opperbevel hun krachtige medewerking te verleenen.

Geboren in den loop van den oorlog, heeft het 33° korps den naam van een keurkorps verworven. Deze naam zal het behouden en verhoogen onder bevel van generaal Fayolle, den overwinnaar van Carency en Ablain-Saint-Nazaire.

In volle vertrouwen stel ik het 33° korps in zijn handen. »

Generaal Pétain kreeg nu een zeer gewichtige taak: hij moest het offensief in Champagne voor den aanstaanden Herfst voorbereiden, en dan de plannen uitvoeren.

Voor de rest van den Zomer hadden er op het Westelijk front geen voornamelijk gebeurtenissen meer plaats. Plaatselijke gevechten gebeurden er in de Vogezes, maar zij hadden geen invloed op den algemeenen toestand.

XXXIII.

Het Septemberoffensief.

Laten wij tot goede aansluiting der gebeurtenissen nu dadelijk het Septemberoffensief beschrijven.

Het opperbevel had een grooten aanval voor den Herfst bevolen. Men hoopte weer de vijandelijke linie te kunnen breken en tevens was het doel de Russen te ontlasten, die zooals wij hierna zullen beschrijven, het toen zwaar te verduren hadden.

Den 23ⁿ September herinnerde men de soldaten aan de overwinning der Marne en zette hun aan Frankrijk van de hatelijke bezetting te bevrijden.

De groote aanval moest in Champagne geschieden. 't Eerste doel was de verovering van Vouziers.

Maar men zou die beweging steunen door ook in Vlaanderen en Artois op te treden, dus gezamenlijk met Belgen en Britten.

Ons leger lag met het 2° Engelsche en een deel van het 1° van den IJzer tot aan La Bassée. Onze troepen werden voortdurend versterkt, zoo door manschappen als in materiaal.

De krisis was voorbij, de regelmatige gang verzekerd.

De slagorde was de volgende:

I Groep der Noorderlegers onder bevel van generaal Foch.

1. Linkervleugel. Sektor IJzer-Ieperen.

a) Belgisch leger (generaal Wielemans) en D. A. B. Hely-Oissel aan den IJzer.

b) Tweede Engelsch leger van generaal Smith Dorrien, van Ieperen tot Armentières.

Tegenover deze macht stond het IV° Deutsche leger van den hertog van Wurtemberg.

2. Centrum. Sektor Rijsel-Arras-Albert.

a) Tweede Engelsch leger en het eerste van generaal Douglas Haig bij Loos en Neuve-Chapelle.

b) Tiende Fransch leger (generaal d'Urbal) bij Arras.

c) Derde Engelsch leger (generaal Allenby) bij Albert.

Er tegenover het IVe Duitsche leger van kroonprins Rupprecht van Beieren.

3. Rechtersvleugel. Sektor der Somme, het 6^e leger (generaal Dubois).

Er tegenover het IIe Duitsche leger (generaal von Bulow).

II Groep der Centrumlegers onder bevel van generaal de Castelnau.

1. Rechtersvleugel. Aisne: Vijfde Fransche leger van generaal Franchet d'Esperey.

Er tegenover het I^e Duitsch leger en het VIIe (generaal von Heeringen).

2. In het centrum. Sektor van Champagne, het vierde Fransche leger (generaal de Langle de Cary) en het Tweede leger (generaal Pétain).

Er tegenover het IIIe Duitsche leger van generaal von Einem.

3. Rechtersvleugel. Sektor der Argonne: het derde Fransche leger (generaal Humbert).

Er tegenover het V^e leger van den Kroonprins.

III Groep der Oosterlegers, onder bevel van generaal Dubail.

1. Linkervleugel. Sektor Boven Maas, het Eerste leger (generaal Roques).

Er tegenover Duitsche legerafdeeling van generaal von Stranz.

2. Centrum. Sektor van Lotharingen D. A. Gerard.

Er tegenover een legerdivisie van generaal von Falkenhausen.

3. Rechtersvleugel. Sektor van den Elzas: Zevende leger (generaal de Maud'huy).

Er tegenover legerdivisie van generaal von Goede, versterkt van 5 tot 10 divisies.

De Duitschers verplaatsten eenige afdeelingen tijdens den slag. Zij stuurden het VIe korps, de Garde, uit Charleroi overgekomen en een divisie van het X^e reservekorps naar Artois; het IIIe leger (von Einem) in Champagne kreeg versterking van vier divisies, waarvan een uit Rusland.

In Champagne bezaten ze dan 56 voetvolkregimenten.

In Frankrijk was er groote verwachting van dit offensief en toen den 26ⁿ September 1915 de eerste legerberichten van zege spraken, was er groote hoop.

Hevig kanonvuur had den aanval voorbereid.

Drie dagen bulderde zonder ophouden het geschut.

En op 25 September om 9 u. 15 brak de aanval in Champagne los op een aangeduid front van 25 kilometer lengte, namelijk van Moranvilliers tot de Aisnevallei naar Vervon, Souain, Perthes, Le Mesnil, Massignes.

De troepen vertrokken onstuimig. Het was een heldere herfstmorgen, een schoone dag, die dien tragisch worden zou. De eerste linie van den vijand viel spoedig.

In een uur tijds stonden de Franschen voor Veleerange, de hoeve Navarin, de hoogte van Souain: met den middag bestegen ze de helling van hoogte 193 en staken ze den weg van Souain naar Tahure over.

's Avonds namen ze de hoeve Beauséjour en stonden ze aan den voet van den Mesnilheuvel.

't Werd echter een vreeselijke worsteling. Ver-

schrikkelijk was de kamp om heuvel 191, en den heuvel Mesnil.

De geestdrift vlamde overal op. Daar kwamen berichten over 20.000 gevangenen en veel oorlogsbuit.

Maar de eerste stoot liep dood op den hardnekkigen tegenstand. Toen gedacht men het stelsel; het kanon overwint, de infanterie neemt in.

Den 6ⁿ Oktober begon de artillerie weer te mokeren.

Den 7ⁿ namen de Franschen de hoeve Navarin en de hoogte van Tahure; den 8ⁿ namen zij het Trapèze, en maakten zij vorderingen tusschen Tahure en de ravijn der Goutte.

Maar toen had men ook de uiterste krachtsinspanning bereikt, en niet het doel, de doorbraak op Vouziers.

Neen, 't werd nog de zoo gehoopte zege niet. Er heerschte teleurstelling.

Vooreerst was het geschut nog niet berekend op de geweldige taak, de hechte Duitsche werken der derde linie te vernielen. De vijand toch legde echte fort en aan op alle punten en van uit blokhuizen maaiden verdoken mitrailleurs de aanvallers weg.

Het weer werkte niet mee. Slagregens herschiepen de wegen in slijkpoelen, waarin kanonnen en wagens bleven steken, en dat er bij zulk een gesteldheid van de troepen oneindig veel geëischt werd, kan men zich indenken.

In Artois was het offensief maar tot steun der hoofdbeweging geweest. De Franschen namen Souchez en de Engelschen Looz, maar ook hier plukte men de vruchten niet van de eerste zegepraal. Vooral aan Engelsche zijde werden groote fouten bedreven, zooals omzichtig geuite kritiek al dadelijk liet vermoeden.

Men had meer verwacht. De Duitschers zonden ook zegeberichten rond. Immers het offensief was op hun verzet gestuit.

Kortom het Champagne-offensief was een dier worstelingen uit dezen oorlog, waarvan de uitslag onbeslist bleef.

We kunnen nu voor het jaar 1915 het Westfront verlaten. Eenige plaatselijke gevechten in de Vogezes hadden geen invloed.

Men begreep dat men nog niet gereed was voor de groote worsteling. De taak daarvoor was aan de fabrieken en werkhuizen.

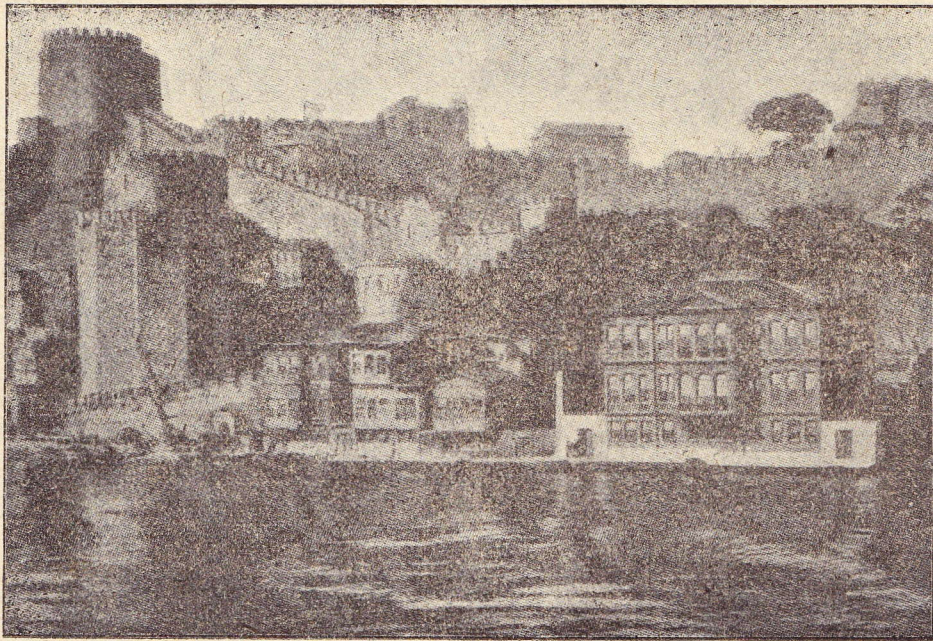
Het materiaal moest geweldig versterkt worden.

Den 7ⁿ Augustus 1915 werd een wet gestemd om technische specialisten van het front weg te kunnen nemen en naar de munitiefabrieken te zenden.

Deze werkhuizen breidden zich uit. Er diende een geweldige voorraad van allerlei granaten te zijn. Ook zou men de artillerie zeer versterken. En zoo brak de tweede Winter aan.

Den 28ⁿ December verklaarde Gallieni, die toen minister van oorlog was, dat Frankrijk nu den oorlog tot het einde voeren zou.

De tweede Winter! Als mollen leefden de soldaten in den grond of in kelders, sommige dagen leed men vreeselijk, wanneer het steendik vroom.

Oude Turksche vestingwerken aan den ingang van den Bosphorus.

En wee de gewonden, die dan dikwijls bij patroeljetochten of schermutselingen lang met open wonden in dat guur weer lagen te zieltogen.

Toch hield men vol. In die dagen kregen wij inzage van brieven van 't Fransche front naar Holland gezonden, om door geheime koeriers meegenomen te worden naar het bezette Noorder-departement.

Eenige regelen willen we er uit overnemen :

«Reims werd gebombardeerd, ge weet dat ook. En ge kent het lot der heerlijke kathedraal. De Duitschers sparen niets... Wat is voor hen heilig?

De burgerij van Reims en omgeving houdt zich kloek. Wonderbaar leven alhier!

't Leven in de reusachtige wijnkelders. Men woont er, kookt er, slaapt er. Maar nog meer : men houdt er zelfs school en de priesters dragen er de mis op. Kelders zijn ziekenhuizen, kolonies, vergaderplaatsen, ja wat al niet!

't Leven in de loopgraven is eentonig en doorgaans weinig gevaarlijk. Nu en dan moeten we strijden. Te Chavone nam ik deel aan een nachtelijken aanval.

Nu ben ik 6 dagen in de loopgraven, dan 6 dagen in rust in een dorp bij het front.

Wij hebben de beste hoop en den hoogsten moed en denken veel aan 't bezette Frankrijk, dat ons zoo lief is, en toch zoo ver af schijnt, omdat de Duitsche stellingen er ons van scheiden. Welk een reis moet deze brief doen... via Engeland, Holland, België!

Ik bezit alles wat ik noodig heb. De grootste koude is voorbij. Dank aan mijn flinke kleedij, kon ik ze weerstaan. Ik kreeg welkome pakjes van familie te Parijs : hemden, borstrokken, dikke kousen, een regenjas enz. We worden goed gevoed.

Schrijf mij nu eens veel nieuws over onze stad en streek. Lijdt gij er geen gebrek? Hoe gedragen de Duitschers zich? Enzoo voort. Meld me veel!

Hartelijke groeten ook aan alle kennissen, en goeden moed... de bevrijding komt... »

Uit een anderen brief neem ik nog dit over :

« Zondag woonden we de mis bij achter een heuvel, op 800 meter afstand van de Duitschers. De priester hield een treffende preek. Hij gedacht de gevallen kameraden en velen van ons kregen de tranen in de oogen. Hij sprak over de gevaren, 't brooze leven, maar wees ook op onze plicht. Hij bracht ons den troost van den godsdienst.

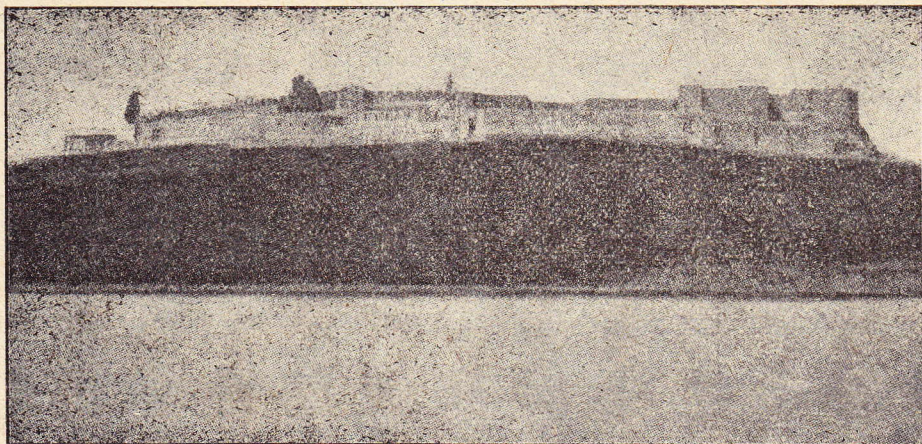
Zoo'n dienst ontroert me steeds. Een eenvoudig altaar in de open lucht, de priester in ornaat, een soldaat die hem helpt. En dan knielend op den grond, reeds met zooveel Fransch bloed gedrenkt, duizenden strijders herdenkend in hun gebeden vader, moeder, broeders en zusters, vrouw en kinderen... en 't vaderland.

Velen, die niet gelooven, staan er toch eerbiedig bij. Spotten hooren we weinig. Er is hooge ernst over de mannen gekomen... Wij voelen ook steeds den adem van den dood...

Het is zoo plechtig stil bij den dienst. En toch buldert gewoonlijk van de een of andere richting, soms in de nabijheid, het geschut. Maar we luisteren er niet naar... we trekken onze gedachten even van den oorlog af, er is iets heel teeders in 't harte, we voelen den vrede...

Dienst in de open lucht, onder 't gewelf des hemels... De wind is 't orgel... En niet ver van ons staan kruisen, maar op graven... op de rustplaats der gevallen broeders! »

Maar ook voor de Duitschers was het hard. Zeer veel gewonden werden van het front naar

Fort aan den ingang der Dardanellen.

de achterhoede gevoerd. Dramatisch waren de tooneelen in de plaatsen achter het front.

Een schrijver getuigt van de bekende stad Laon, achter Soissons.

« Op 2 September werd Laon door de Duitschers bezet. Behoeven we het te herhalen, hoe? Niet, dat ze er gebrand of geplunderd hebben. Met overmoed trokken duizenden en duizenden soldaten er door en hun gezang en hun kreten « Paris » galmden langs de oude gevels en de statige hoofdkerk, terwijl zware autos en dreunend geschut de bedreiging kracht schenen bij te zetten.

Maar duizenden jonge mannen, die van hier, op een kaart met een afbeelding dier kathedraal, nog een laatsten groet naar huis zonden, daalden den berg af, om ginds in de vlakke, bij St. Quentin of Soissons te gaan sterven.

Onder 't oog van den keizer streden de troepen.

Ja, toen is de keizer te Laon geweest en heeft zijn auto op « le plateau » stilgestaan. Maar welk een ellende dan in 't oude stadje, in de lazaretten aan de Normaalschool, in 't « Hôtel Dieu », in 't « Lycée », in 't « Couvent de la Providence! » en de « Gazette des Ardennes » bekende zelf dat 't gansche terrein tusschen de kazerne St. Vincent en het Arsenaal in een groot dooenveld is herschapen.

En zoo moet er ook nu te Laon veel geleden worden. Stad van gewonden... en van stervenden!

Laon heeft ook een burgerlijk hospitaal. Natuurlijk, zal men zeggen, maar weet men wat zulks in dezen tijd daar beteekent? Ginds Zuidelijker aan 't front, woonden weerlooze mannen, vrouwen, kinderen. Voortdurend werden er gewond... en ze moesten naar Laon. Een vader uit die streek kwam met vijf kinderen over de grens. Zijn vrouw had hij in den hof begraven, nadat ze van het zesde kindje verlost, maar toen, bij gebrek aan geneeskundige hulp, bezweken was.

Een klacht van de duizenden, die niet werden gehoord! Maar zoo'n burgerlijk hospitaal, waar

lijders en gewonden komen van alle zijden, van gewesten, niet meer bewoonbaar en toch bewoond, heeft op zichzelf reeds een kroniek van verschrikking.

Georges Emant, senateur, is maire van Laon, en we lezen in de « Gazette », dat 't stedelijk bestuur en de Deutsche kommandantur onder het zelfde dak, in 't raadhuis zetelen. Maar of de betrekkingen nu wel zoo hartelijk zijn, als het Deutsche blad aan de neutrale wereld verkondigen wil, betwijfelen wij sterk.

« Deutschland über alles! » men heeft het te Laon genoeg gehoord. We doelden er hierboven op. En Deutsche officieren verheugden zich toen, in 't begin van die Septembermaand reeds, op de triomfantelijke intrede en de banketten te Parijs.

« Es war so schön gewesen... es hat nicht sollen sein ». Nog is Laon een kommandantur dicht bij 't front, ja, dichter nu dan eenige weken geleden. Men gaf in September 1914 aan de boeren in den omtrek bons, betaalbaar te Parijs... En men trekt van Parijs verder en verder weg...

O, wie die eerste dagen heeft meegemaakt, dien overmoed heeft gezien, als wij in Vlaanderen, moet glimlachen als hij nu van dien « suksesvollen » terugtocht leest. »

Ja, de Duitschers noemden hun wijken uit de eerste en tweede linie in Artois en Champagne een strategischen terugtocht, die succesvol werd volbracht. Maar hun eerste strategie was toch op de verovering van Parijs gericht, en 't jaar 1915 ging ten einde zonder dat die droom vervuld werd.

XXXIV.

TURKIJE.

De Jong-Turken. — De expeditie naar de Dardanellen.

Wij moeten thans een hoofdstuk aan Turkijë wijden.

Vroeger verhaalden we reeds hoe de verhouding tusschen dit land en de Entente gespannen was geworden.

Dit werd erger en erger. Den 25ⁿ Juli 1908 waren de Jong-Turken na een opstand aan het bewind gekomen. Toen telde het Ottomaansch rijk 40 miljoen inwoners.

Een deel van Europeesch Turkijë was samengesteld uit vasale staten: het vorstendom Bulgarijë, Oost Roemelië, Bosnië-Herzegowina en het sandjak van Novi-Bazar; beide laatste gebieden werden door Oostenrijk-Hongarijë bestuurd.

De Jong-Turken toonden nu weldra neiging tot machtsuitbreiding. Ze begeerden, dat al die gebieden hecht bij het zoogenaamde moederland ingelijfd zouden worden. De verhoudingen in den Balkan werden scherper; er ontstonden oproeren, onlusten. Oorlog brak uit. De kaart onderging allerlei wijzigingen.

Ziehier de voornaamste feiten:

Bosnië-Herzegowina werd bij Oostenrijk ingelijfd, wat echter niet een versterking, maar een in den oorlog een zedelijke verzwakking der dubbel-monarchie zou blijken. (1908).

Ferdinand van Coburg kondigde de volkomen onafhankelijkheid van Bulgarijë af. (Oktober 1908). Creta voegde zichzelf bij Griekenland.

De verbroekeling van Turkijë zou nog erger worden.

In 1911 voerde Italië oorlog met Turkijë, « den zieken man » van Europa.

Italië kreeg (Tripoli (1911) en de eilanden der Egeesche zee (1912).

Dan openbaarde zich de kracht van Servië. In 1913 hadden de Balkan-oorlogen plaats en Turkijë behield in ons werelddeel feitelijk slechts Konstantinopel en omgeving, en Adrianopel.

De Jong-Turken zagen dit alles met leede oogen aan. Nu brak de oorlog van 1914 uit en zij wendden vol hoop hun blik naar Duitschland, voor welks militaire macht zij grooten eerbied hadden. Deutsche officieren hadden hun leger gereorganiseerd, maar natuurlijk tevens gezorgd voor den Deutschen invloed in het Ottomaansche rijk.

Met Duitschlands hulp hoopten de Turken hun macht te versterken.

We weten reeds hoe Turkijë eerst verklaarde onzijdig te willen blijven, maar toch begon met de « Goeben » en de « Breslau » te koopen, de twee Deutsche schepen, die voor de Britsche kruisers naar de Dardanellen waren gevlucht.

Men heeft het de Entente als een fout aangerekend, dat zij niet onmiddellijk de beide schepen volgde, maar nog op de neutraliteit van Turkijë vertrouwde.

Den 2ⁿ November 1914 echter kwam het tot een breuk. De ambassadeurs der bondgenooten verlieten Konstantinopel, waar Duitschland feitelijk meester was.

De Jong-Turken hadden nu hun zin en riepen overal den Heiligen Oorlog uit. Zij werkten op het fanatisme van het volk. Duitschland hielp daarbij mee. Europa zag zonderlinge verbonden. Duitschland verbroederde met de Turken, het Kruis met de Halve Maan,

in het ander kamp stonden ook zonen van Mohamed.

De Fransch-Britsche vloot in de Middellandsche zee stond onder Fransch bevel; zoo was reeds den 6ⁿ Augustus 1914 besloten.

Dit besluit moest nu herzien worden, want de oorlog met Turkijë schiep nieuwe toestanden. Er was echter geen eenheid van werking en Frankrijk en Engeland opereerden vrij afzonderlijk van elkaar.

De Britsche admiraal Carden kreeg feitelijk het opperbevel van de aanvallen tegen de Dardanellen gericht, wat wrijving te weeg moest brengen met den Franschen admiraal de La Peyrère.

Engeland had immers bij dit alles groote belangen; zijn invloed in Egypte werd door Turkijë, — lees Duitschland — bedreigd.

Minister Churchill wees op de noodzakelijkheid van een forsche aktie tegen Gallipoli op de Aziatische kust, om het meesterschap te veroveren over de Dardanellen.

Dat was alles zeer juist gezien, maar men had er een groote troepenmacht voor noodig en Engeland bezat die nog niet.

De zaken slepten aan en de toestand werd ernstiger, want niet alleen rukten Turksche troepen tegen Sinaï op, doch de Russen vroegen in Kaukasië ook hulp tegen de Turken.

Wat zou men doen? De Dardanellen forcee en, zoo was het plan van Churchill.

Admiraal Carden werd geraadpleegd. Hij werd eind Januari en nog onderhandelde men.

Bindelijk werden de Engelsche en Fransche autoriteiten het eens over dit plan.

« Vernieling der forten aan den ingang der Dardanellen; wegruiming der mijnen; vernieling der forten Chanak en Kalessi; opruiming der mijnen van Képhez; aanval en vernieling der Ottomaansche vloot, vooral van de « Goeben », Konstantinopel onder bedreiging houden van het geschut en de hand reiken aan de Russische vloot. » (1)

De Fransche minister Augagneur beloofde de volle medewerking van Frankrijk aan Engeland, dat de onderneming leiden zou, zonder controle van Frankrijk en dus buiten het verdrag van 6 Augustus om.

Rond deze expeditie loopen nog allerlei geruchten. We deelen ze mee voor wat ze waard zijn.

Churchill zou gerekend hebben op het verraad van omgekochte Turksche officieren der forten.

Een Entente-diplomaat zou dit medegedeeld hebben aan koning Konstantijn van Griekenland, om dezen te overtuigen van den invloed der Entente, maar die dan natuurlijk wel zorgde, dat langs Duitschland om, de maatregelen getroffen werden, om die ramp te voorkomen.

In zulk geval is het moeilijk hiervan de waarheid te achterhalen. Zeker is het, dat in Turkijë goud veel invloed had, maar ook, dat Duitschland er wel voor zorgde, dat alle verdachte elementen nauw bewaakt werden.

(1) Generaal Malletierre. « Les campagnes de 1915. »

De expeditie der Dardanellen was dus vastgesteld. Men zag ze hoopvol tegemoet. Churchill was zeer optimistisch, maar zoo had hij zich ook getoond toen hij in Oktober 1914 aan Jan De Vos burgemeester van Antwerpen, beloofde dat hij de stad redden zou met zijn enkele duizenden mariniers.

Maar in den kriegsraad was geen eensgezindheid geweest. Ten laatste ure besloot men ook een troepenmacht voor operaties te land ter beschikking te houden.

Den 19ⁿ Februari begonnen de krijgsbewegingen, welke wij hier beknopt melden zullen naar het reeds aangehaalde werk van generaal Malletterre.

Een Fransch-Engelsch eskader bombardeerde 's morgens de forten aan den ingang der Dardanellen; het bestond uit de Britsche kruisers: « Vengeance », « Agamemnon », « Cornwallis », « Triumph », de slagkruiser « Inflexible » en de Franche kruisers « Suffren », « Bouvet », « Gaulois » en « Charlemagne. »

De Britsche admiraal Carden had de leiding en op de « Charlemagne » bevond zich de Franche vice-admiraal Guépratte.

De « Vengeance », « Cornwallis » en « Triumph » naderden de forten. Deze antwoordden, maar troffen de bodems niet.

Den 20ⁿ, 21ⁿ en 22ⁿ stoorde een geweldige storm de aktie; maar den 25ⁿ om 8 uur 's morgens werd deze hernomen, vooral door de kruisers « Suffren », « Gaulois » « Charlemagne » en drie Britsche kruisers.

De forten van Kaap Hellès, van Seddul-Bahr en Oranieh kregen de volle laag van de Engelschen, terwijl de « Gaulois » het groote fort van Koum-Kaleh op de Aziatische kust bestookte.

Om 5 u. 15 's avonds antwoordden die forten niet meer.

Inmiddels veeqden andere vaartuigen de hel-sche mijnen.

Den 2ⁿ Maart deed een Franche divisie een herkenning in de golf van Saros. De « Suffren » bombardeerde het fort Sultan, de « Gaulois » het fort Napoleon, waar men de kazernen zag branden. De « Bouvet » bestreek de brug over de rivier Pavacki. Ook de andere punten nam men onder vuur.

Eindelijk meende men de voorbereiding vol-doende en bepaalde men 18 Maart als datum om de Dardanellen te forceeren. Carden was vervangen geworden door admiraal Robeck.

Om 12 u. 30 's morgens, 18 Maart, begon de aanval door de beschieting van af de « Queen Elisabeth », « Agamemnon » en « Lord Nelson », die de forten Tekkè. Namazieh en Hamidieh tot doel namen: de « Triumph » en « Prince Georg » schoten op de batterijen van de Aziatische kust.

Om 12 u. 30 vorderde de Franche divisie. De « Gaulois » en « Charlemagne » vuurden op de Europeesche, de « Suffren » en « Bouvet » op de Aziatische kust.

Om 13 u. 25 zwegen de forten.

Om 13 u. 54 stootte de « Bouvet » op een mijn en zonk in drie minuten. De « Suffren » en « Gaulois » waren door de artillerie van den

vijand zwaar beschadigd. De « Gaulois » strandde op het zandig eiland Drepano.

Om 14 u. 30 antwoordden de forten weer.

Om 16 u. 09 stootte de « Irresistible » op een mijn en zonk.

Om 18 u. 05 onderging de « Ocean » hetzelfde lot.

De « Inflexible » kreeg zware schade.

Admiraal de Robeck besloot bij al deze verliezen de aktie te schorsen. Men verving de schepen en versterkte het eskader door sloepen om mijnen op te ruimen.

Men moest dus weer de plannen herzien en besloot met grooter troepenmacht samen te werken.

Men was hieraan reeds begonnen. Een Fransch expeditie-korps was onder bevel van generaal Amade gekoncentreerd op het eiland Lemnos. Het bestond uit jonge rekruten van de lichting 1915, uit Zouaven, Senegaleezen, soldaten van 't vreemdelingenlegioen, ongeveer 15.000 man met artillerie: 65 veldstukken, 75-ers en 165-ers, twee kompagnies genie, aviateurs en ambulance-dienst.

Een Engelsche divisie was naar Egypte gezonden. De Britten hadden daardoor drie weken noodig om hun expeditie-korps te koncentreeren.

Het was pas op 12 April 1915 dat admiraals de Robeck en Guépratte met generaal Ian Hamilton, Britschen opperbevelhebber der troepen te land en generaal Amade een plan konden vaststellen.

Maar Duitschland had dien tijd niet verloren laten gaan; de Oostenrijksche Skoda-kanonnen waren intusschen aan de Dardanellen opgesteld geworden.

Men nam dus maatregelen voor een aktie te water en te land aan de Dardanellen.

Men zou het Engelsch expeditie-korps in twee deelen ontschepen; een eerste kontingent van 36.000 man op twee stranden aan de Westpunt van Gaba-Tépé en een ander van 14.000 man bij Kaap Hellès.

Het Franche korps moest met zijn artillerie Seddul-Bahr in de baai van Morto bezetten.

Een kleine afdeeling zou op andere plaatsen schijn-aanvallen doen. Alles moest op de Europeesche kust geschieden, en op de Aziatische zou men ook looze bewegingen uitvoeren.

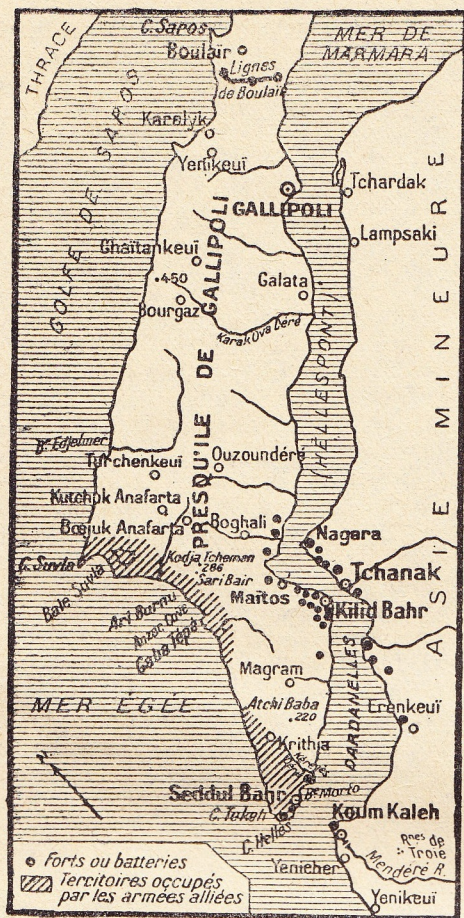
De aktie moest beginnen op 25 April. Admiraal de Robeck leidde de ontschepping.

De Australiërs kwamen het eerst aan land (36.000 man). Men noemde het de « landing van Anzac » naar de beginletters van Australian and New-Zealand Army Corps. Ze werd beschermd door vice-admiraal Thursby met 5 pantser-kruisers, 1 kruiser, 8 destroyers, 15 mijnvegers en hydroplanen.

Om 4 uur ontscheepten 1500 man, dan 2500.

Een batalion Turken verzette zich tegen de landing, maar werd met de bajonet op de vlucht gedreven. Maar van op rotsen schoten andere vijandelijke afdeelingen op het strand.

De Anzacs wisten van geen wijken; ze wierpen hun uitrustingsstukken weg en beklommen de steile klip. Gewonden, dooden stortten er af, duizend man geraakten boven en namen de

Kaart der Dardanellen.

tweede linie. Wat verder vuurden eenige Duitsche batterijen. Het 9e en 10e bataljon chargeerden en vernielden de stukken.

Om 2 uur in den namiddag waren 12.000 man en eenige Indische troepen aan wal.

De avond viel, de Australiërs en Nieuw-Zeelanders hadden zware verliezen geleden, maar namen nu sterke stellingen in tusschen Ari-Bournou en Gaba-Tépé.

Verder hadden ze niet kunnen optrukken, want tegenover hen stond meer dan 20.000 man.

Den volgende dag deden de Turken een geweldigen tegenaanval, de Anzacs ontvingen hen op een helsch geweervuur en van de schepen braakten de kanonnen hun schroot, zoodat de poging tot verdrijving mislukte. De Britten wonden nog eenig terrein, maar veel verder zijn ze dan niet meer geraakt.

Ten Westen van Krithia lag een enge landstrook aan den voet der rotsen.

Luitenant-kolonel Koë ontscheepte daar met het 1^e King's Own Scottish Borderers en een bataljon van de Plymouth Mariners. Deze troepen snelden de rotsen op. Dan wilden ze nog verder, maar stuitten op zulk geweldig machinegeweervuur dat Koë gedood en de helft van het effectief buiten gevecht gesteld werd.

De overlevenden moesten zich inschepen. Deze

aktie was als schijnbeweging bedoeld, maar kostte duur.

Op een derde punt werd het strand beheerscht door twee redouten met machinegeweren van hoogte 42, het strand zelf was met prikkeldraad afgespannen, tot in zee.

De schepen bombardeerden een uur, om 6 uur ontscheepte majoor Bishop in sloepen met het 1^e bataljon van de Lancashire Fusiliers.

Een eerste kompagnie wilde het prikkeldraad doorsnijden, ze werd daar weggemaaid. Een tweede kompagnie zocht stormend dekking achter rotsen en greep de Turken in de flank aan. Een nieuw regiment kon aldus ontschepen en de eerste linie veroveren. Dan worstelde men den ganschen dag om hoogte 42.

Het 4^e bataljon Worcester deed tegen vier uur een onstuimigen aanval, en veroverde eindelijk de hoogte, maar den ganschen nacht had men tegenaanvallen der Turken te verduren.

Weer een eind verder waren de Engelschen blootgesteld aan het fort Seddul-Bahr. Zeker, het was door de vloot tot een ruïne geschoten, maar achter elken puinloop dreigden mitrailleurs en tirailleurs, en de Britten hadden tot eenige dekking slechts een magere duinenrij.

Daar moest een groote macht ontschepen. Het was het 1^e Royal Munster Fusiliers en de helft van het 2^e Hampshire, 2000 man onder brigadier-generaal Napier. De mannen waren verborgen in het ruim van een transportschip de « River Clyde » in welks flank men gaten had gemaakt om daardoor de soldaten op lichters te laten.

Deze landing werd gedekt door drie kompagnies van de Royal Dublin Fusiliers in sloepen, zelf beschermd door de kanonnen der « Albion ».

De sloepen werden op zulk een hevig vuur onthaald, dat veel manschappen dood neerzakten en de overigen in zee stortten; velen verdronken.

Intusschen naderde de « River Clyde » langzaam het strand, de Turken schoten er geweldig naar de lichters, welke hulp moesten bieden, werden vernield. Toch landden 1100 man; ze vormden een verschrikkelijk doelpunt voor den vijand, weldra waren 500 man gedood. Ook Napier sneuvelde.

Maar achter zakken zand aan dek waren 12 maxims opgesteld; ze vuurden zooveel ze konden en richtten groote verliezen onder de tegenpartij aan. Men wachtte intusschen de duisternis af.

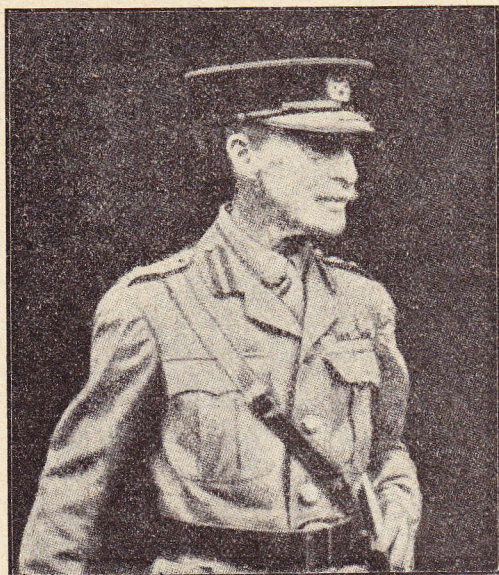
Om 8 uur landden 2500 man. Den volgende morgen om 11 uur bestormden de vereenigde Britten de ruïnen van Seddul-Bahr.

Het eskader van vice-admiraal Wemys steunde door een ontzettend bombardement de aktie; kolonel Doughty-Wylie werd gedood, maar zijn sneuvelen zette zijn mannen nog meer aan, die nu met de bajonet het kasteel en hoogte 43 veroverden.

Dan konden zij de verbinding verkrijgen met de andere troepen.

De Fransche landing slaagde schitterend door de schijnbeweging te Koum-Kaleh, van de voorhoede onder leiding van vice-admiraal Guépratte en generaal d'Amade.

Het eskader Guépratte, de Russische kruiser

Generaal Hamilton.

« Askold », torpedojagers en mijnvegers steunden de aktie.

Om 5 u. 30 bombardeerde de kruiser « Askold » Koum-Kaleh en Yeni-Cher, en de « Jeanne d'Arc » voegde er wat later haar geweldige stem bij. De « Henri IV » en « Jauréguiberry » namen de batterijen van In-Tépé onder vuur.

Om 8 u. 30 begon de ontscheping. De sloep met de sekte der mitrailleurs werd door een granaat tot zinken gebracht. De mannen reddden zich in de andere jollen. Een uur later was de landing in vollen gang.

Guépratte wilde aan de troepen sloepen laten.

Generaal d'Amade weigerde ze als volgt :

« Als onze soldaten vijandelijk gebied bezetten, weten zij dat zij er dood of levend moeten blijven ; in die voorwaarden zijn uw vaartuigen nutteloos ; dat ze dus naar boord terugkeeren. »

De eerste officier, die den steilen muur beklom was kapitein Brison. Daar hij gewond was, had hij zijn tuniek uitgedaan en rukte hij bloots hoofds en in hemdsmoutwen op.

Hij besteeg den muur langs de bressen door het kanon gemaakt.

Daar het koud was, sloeg hij een deken om de schouders.

Het fort was niet bezet, maar ten Zuiden van het dorp knalden de geweren en klapperden de mitrailleurs, welke den dood zaaiden in de rangen van de kompagnie, welke haar kapitein volgde.

Andere troepen volgden en de koloniale chargeerden de Turken met de bajonet.

Om 11 uur was het dorp aan de Franschen. Nu moest men op de artillerie wachten voor andere vorderingen.

Men ontscheepte om 13 u. 30 de stukken. De paarden werden op vlotten overgebracht. De mannen sleepten het eerste stuk tegenover het

kerkhof op 100 meter van de Turken ; het tweede en een derde werden ook in positie gebracht.

De vijand had zich op het kerkhof verschanst en kreeg er hulp van nieuwe troepen. Deze deden tegenaanvallen gedurende den nacht.

De Franschen vershoten toen een miljoen patronen ; de artillerie en de vloot bombardeerden onophoudelijk en 't was dus een afschuwelijke nacht.

Den volgenden morgen begon weer de strijd om het kerkhof. Een afdeeling Turken nestelde zich opnieuw in de huizen van het dorp. Met de 75-ers dreef men hen er uit.

De vloot bombardeerde de loopgraven van het kerkhof, dat nu onhoudbaar werd. De Turken gaven zich bij massas over. Het kerkhof was aan de Franschen.

De Turken werden door Duitsche officieren aangevoerd. Twee duizend lijken lagen op het slagveld. De Franschen hadden 200 dooden, 600 gewonden en 20 vermisten ; zij namen 600 Turken gevangen.

Dit alles was slechts een beweging geweest tot afleiding der andere aktie en den 26ⁿ 's avonds gebod Ian Hamilton, dat de Franschen van Koum-Kaleh weer inschepen moesten. Zonder door den vijand verontrust te worden, konden ze daarbij hun gewonden en gevangenen meeneemen.

Dank aan dit optreden konden de andere troepen landen.

Het expeditie-leger moest nu naar Krithia en Atchi-Baba oprukken.

Dit slaagde niet door de woedende tegenaanvallen der Turken.

Den 29ⁿ vooral namen deze een geweldig offensief om de bondgenooten terug in zee te werpen.

Er werd een beroep gedaan op de gevoelens.

« Val den vijand met de bajonet aan », zoo luidde een legerbevel, « en vernietig hem geheel. Wij mogen geen stap terug wijken, want zoo wij zulks doen, gaan onze godsdienst, ons vaderland en onze natie te niet. »

Soldaten, de wereld staart naar u. Uw eenig hoop op behoud, is dezen veldslag te winnen of roemrijk uw leven te offeren om het te beproeven. »

Den 1ⁿ Mei om 22 u. 30 na een bombardement van vier uur, brak de aanval los. Van hun ransels ontlast, stormden de Turken aan met gevelde bajonet, zij werden afgeslagen, keerden terug, weken opnieuw, chargeerden telkens weer, soms met wat sukses, dat hun dan opnieuw ontnomen werd. Van weerskanten waren de verliezen groot. De strijd duurde dag en nacht, van 1 tot en met 4 Mei.

Toen was voor de bondgenooten het gevaar afgewend.

De Britten hadden sedert het begin reeds 602 officieren en 14.000 man buiten gevecht. Er kwam echter versterking.

Men noemde dit vreeselijk krijgsbedrijf den eerste veldslag van Krithia.

Van 6 tot 8 Mei had een tweede veldslag bij Krithia plaats. De Ententetroepen streden hardnekkig ; het 4^e Zouaven vocht zeven uur zonder ophouden. De verliezen waren zwaar en men be-

taalde een hoogen prijs voor weinige vorderingen.

Drie dagen duurde de kamp. Generaal Bridges, kommandant der Australische divisie, stierf aan zijn wonden.

De vloot steunde deze aktie door een bombardement, geweldiger dan de vorige.

Den 13ⁿ Mei bemerkte de « Goliath » een torpedojager, doch hield dezen voor een Britsch vaartuig; het was echter een Turksch en 't bracht de « Goliath » tot zinken.

Den 14ⁿ Mei werd generaal d'Amade naar Frankrijk teruggeroepen en vervangen door generaal Gouraud.

Er werd dus nog geen beslissing verkregen.

Den 18ⁿ en 19ⁿ deed de vijand een tegenaanval; de Engelschen dreven 30.000 Turken terug en berokkenden hun meer dan 10.000 man verliezen.

De Duitschers zonden onderzeeërs.

Nu werd de toestand nog ernstiger.

Den 25ⁿ Mei werd de « Majestic » getorpedeerd en den 28ⁿ de « Triumph ».

De groote schepen moesten nu den wijk nemen naar de reede van Moudros en men bracht de basis op Alexandrië terug. Het landleger zou dus minder steun krijgen van de vloot, al werkten de Britten met hun geduchte monitors en hun duikbooten, zooals de E 14 en E 11, die in de zee van Marmora drie transportschepen, waarbij een met troepen, in den grond boorden. Daartegenover stond weer het verlies van Fransche en Engelsche onderzeeërs.

Weer zou men een offensief wagen: de derde slag bij Krithia van 4 Juni tot 15 Juli.

Den 4ⁿ, omtrent den middag begon de aanval na een hevige beschieting. De Britten namen de eerste linie met 400 gevangenen, maar op de tweede linie bleef men haperen.

Den 21ⁿ Juni vielen de Franschen het fort Haricot aan, dat den opmarsch zeer hinderde.

Het werd een geweldige worsteling met zware verliezen in manschappen en officieren. Stellingen gingen verscheidene malen van hand in hand, maar ten slotte werd in een vreeselijke charge met de bajonet het fort genomen.

Nu konden de bondgenooten weer wat vorderen. Generaal Gouraud, die gewonden bezocht, werd door de ontploffing van een zoogenaamde « marmiet » over een muur van twee meter hoogte geworpen en kwam in een vijeboom terecht, die zijn val brak. Zijn elleboog was verbrijzeld en een been gebroken. Generaal Bailloud nam het bevel over.

Een deel der eerste linie bleef nog door den Turk bezet.

Den 12ⁿ Juli trachtte men dat te nemen. Om 7 u. 35 chargeerden Franschen en Schotten. Een granaat trof den kommando-post der 1^e divisie en wondte doodelijk generaal Masnou en doodde kolonel Bulleux, bevelhebber der 1^e brigade en kommandant Romieux.

Een bataljon King's Own Scottish Borderers werd in de pan gehakt. Maar toch zette men door en bereikte het doel. Men streed voort en tegen den avond namen de Zouaven en « legionnaires » in een onweerstaanbaren stormaanval de tweede linie.

Meer dan 5000 Turksche lijken lagen voor het front.

Doch nog werd geen beslissing verkregen. Sedert het begin der operaties bedroegen de verliezen der Britten reeds 40.000 man.

Begin Juli beloofde men Sir Ian Hamilton belangrijke versterkingstroepen.

Hamilton besloot het gebergte Sari-Baïs te nemen, om aldus het schiereiland af te scheiden en de zee-engten met de artillerie te beheerschen.

Op 6 Augustus, na een bombardement van twee dagen, begon men deze operatie, aanvankelijk met sukses bekroond, maar welke door gebrek aan samenwerking en door verwarring mislukte.

Aldus ging de Zomer voorbij zonder overwinning.

In September 1915 benoemde de Fransche regering generaal Sarraïl tot opperbevelhebber van een Oostersch leger, dat samengesteld werd. Hij zou op de kust van Azië ontschepen om naar Chanak op te rukken. De gebeurtenissen in Servië zonden echter alles een andere richting geven.

De Engelschen begrepen, dat men de Dardanellen opgeven moest. Lord Kitchener reisde er heen, om een ontruiming te bestudeeren. Sir Ian Hamilton achtte het onmogelijk; hij werd in het opperbevelhebberschap vervangen door generaal Monro.

Den 21ⁿ December was de ontruiming van Anzac-Souvla voltooid.

Ze had twee dagen geduurd onder den neus van 80.000 Turken, die niets bemerkten hadden.

Dan vertrok men van Kaap Hellès en op 8 Januari gingen de laatste afdeelingen heen.

Allerlei listen werden verzonnen om de Turken te verschalken en wel met zulk een goeden uitslag, dat men niets achterliet aan materiaal, levensvoorraad voor vier maanden meenam, het andere vernietigde en de haven van Seddul-Bahr vernietigde.

De expeditie had duur gekost. Ziehier de cijfers voor de Britten alleen:

Zieken: 98.683.

Dooden: 1745 officieren, 26.455 manschappen.

Gewonden: 3143 officieren, 74.752 manschappen.

Vermisten: 353 officieren, 10.901 manschappen.

De expeditie is zwaar beoordeeld geworden. Ze is voornamelijk mislukt door gemis aan eenheid en samenwerking.

Op het front van den Kaukasus stonden de Turken tegenover de Russen, en daar hadden voortdurend aanvallen en tegenaanvallen plaats, nu met successen voor deze, dan voor die partij.

In Mesopotamië trachtten de Britten op de Turken de valleien van Tigris en Eufrat te veroveren. Daar streeden buiten de eigenlijke Britsche troepen ook Hindoe's, er over de Perzische golf heen gebracht. De Engelschen namen al dadelijk Fao, aan den mond van de Chat-el-Arab en bezetten eind November 1914 Bassorah, dat de basis voor landtroepen en vloot werd. Langs de rivieren deed men offensieven naar Bagdad.

Men had er met vreeselijke moeilijkheden van het terrein, gemis aan wegen, koude en hitte en

vooral ook met de onvertrouwbare benden nomaden te kampen.

Generaal Sir John Nixon was in de Lente van 1915 opperbevelhebber. Bij al deze operaties maakten beide partijen gebruik van Perzisch grondgebied, zonder er zich om te bekommeren, wat men daarvan te Teheran, in de hoofdstad, dacht.

Generaal Townshend bracht de Turken verscheidene nederlagen toe. Men streed met tuschenpoozen tot November. De Britten veroverden Ctsésiphon, dat Bagdad dekte, maar vonden dan een zeer versterkt leger tegenover zich.

Toen volgden tegenslagen. De troepen werden door ziekte ondermijnd, leden gebrek door de slechte bevoorrading, hadden veel van het klimaat geleden.

De Turken brachten het zware verliezen toe en men was omringd door vijandelijke nomadenstammen.

Townshend besloot tot den terugtocht. Ctsésiphon werd opgegeven. Men zakte de Tigris weer af tot Kout-el-Amara, waar men den 5^{en} December aankwam.

Maar de vijand volgde die beweging en den 7^{en} was Townshend ingesloten. Op 15.000 man nam hij er 5000 verloren.

Met de overigen bood hij hardnekkigen weerstand, in de hoop, dat een hulpleger hem zou bevrijden.

Zoo eindigde daar het jaar 1915.

De Turken trachtten ook Egypte binnen te vallen. Duitschland hoopte wellicht meester te worden over het kanaal van Suez, wat voor Engeland een ramp zou geweest zijn.

Zooals men weet, is dit kanaal de verbinding tusschen de Middellandsche en de Roode zee, of tusschen Europa en Indië, en Oost-Afrika.

Het kanaal is 87 mijl lang; over 21 mijl bestaat het uit meren, natuurlijke laagten dus. Port-Saïd is de haven aan de Middellandsche zee en wordt door pieren beschermd. In het midden ligt Ismaila, met spoorwegverbinding naar de hoofdstad van Egypte, Kairo en waterleiding door een kanaal naar den Nijl. Suez is de haven van de Roode zee.

Door dit kanaal wordt de weg naar Bombay met 5000 mijl verkort.

Ten Oosten ligt het bergachtig schiereiland van Sinaï, aardrijkskundig tot Arabië, maar staatkundig tot Egypte behoorend.

De operaties die wij beknopt hebben beschreven aan de Dardanellen, in den Kaukasus en in Mesopotamië, verhinderden de Turken al hun krachten op Egypte samen te trekken.

Den 17^{en} December kondigde Engeland zijn protektoraat over Egypte af en erkende tegelijkertijd Frankrijks protektoraat over Marokko.

De suzeriniteit van Turkijë werd dus in Egypte afgeschaft en de khedive Habbas-Hilmi vervangen door zijn oom Hussein-Kamel, den zoon van Ismail, den khedive, die aan Ferdinand de Lesseps toeliet, het kanaal van Suez te graven.

Luitenant-kolonel Arthur Henry Mac-Mahon werd tot hooge-kommissaris benoemd.

In 't begin van 1915 toonden de Turken meer bedrijvigheid. In Syrië werden 80.000 Turken

gekoncentreerd onder Duitsche officieren; men bracht er ook zwaar geschut, allerhande materiaal en verzamelde er groote kudden kameelen.

Met dit machtsvertoon hoopte Duitschland de volksstammen in Egypte te beïnvloeden en tot opstand te bewegen.

Den 5^{en} Februari rukten de Turken in drie kolonnen naar het kanaal op. De Britten waren gereed hen te ontvangen. Weldra hadden de eerste botsingen plaats. De strijd ontwikkelde zich, maar al spoedig werden de Turken op de vlucht gedreven.

Honderd vijftig duizend Engelschen, Australiërs en Hindoes verdedigden het kanaal.

De poging der Turken werd vooreerst niet door een tweede gevolgd.

De Engelschen betoonden een groote waakzaamheid. Vliegers kruisten in alle richtingen en zoodra een vijandelijke bende opgemerkt werd, dreef men ze uiteen. Het was van het hoogste belang geen onruststokers aan 't werk te laten, om de bevolking tot oproer aan te zetten. De Duitschers trachtten allerlei komplotten te smeden.

Inmiddels versterkte men het kanaal en allerhande verdedigingswerken belemmerden de toegangswegen.

Zoo was men einde 1915 ook hier gereed alle pogingen om dezen belangrijken verkeersweg af te snijden, te verijdelen.

XXXV.

IN RUSLAND TOT HET EINDE 1915.

Przemysl aan de Russen en weer aan de Centralen. — De strijd in de Karpaten. — Warschau genomen. — Bombardement van Riga. — De terugtocht der Russen.

We hebben hiervoren den slag der vier rivieren beschreven, waarop de Winterkampagne volgde.

Al vroeg in het jaar herbegonnen de krijgsbewegingen. Hindenburg en grootvorst Nikolaas streden van 16 Februari tot 20 Maart zonder een beslissing te verkrijgen.

Dan waagde de grootvorst een afleidingsbeweging op den uitersten linkervleugel en bezette Memel, dat de Russen echter slechts tot den 22^{en} konden behouden. 't Was niet in Oost-Pruisen, dat de eerste belangrijke slagen zouden vallen.

In Februari ook namen de Duitschers en Oostenrijkers het offensief in de Karpaten, maar zonder sukses. Integendeel, de Russen sloten Przemysl steeds nauwer in. (1) Het Oostenrijksch garnizoen, door honger gedwongen, deed den 19^{en} Maart onder generaal Kusmanek een uitval, om den ijzeren ring te verbreken, maar ondanks hun moed slaagden de belegerden niet.

Den 22^{en} Maart gaf de veste zich over. De Russen maakten 120.000 gevangenen en behaalden een ontzaglijken buit.

(1) Voor deze krijgshandelingen raadplege men de kaart op blz. 372 van dit werk.

En nu had men van Rusland de grootste verwachtingen.

Hevige gevechten volgden nu in de Karpaten. Hongarij werd ernstig bedreigd.

Maar eensklaps toonden de Oostenrijkers meer kracht, terwijl de Russen uitgeput raakten.

Duitschland bemoeide zich nu ernstig met de bondgenooten en vertrouwde die taak aan Mackensen toe.

Aan Russische zijde werkte verraad. De minister van oorlog Soukhomlinov beweerde voortdurend dat Rusland ruim van alles was voorzien en weigerde miljoenen geweren door Engeland aangeboden. En eensklaps bekende hij, dat de arsenalen bijna ledig waren.

Kolonel Miassoyedov stond in betrekking met den vijand en werd in Mei 1915 in het groot-hoofdkwartier van den grootvorst Nikolaas terechtgesteld.

De Duitschers stelden dus een nieuw leger samen voor Mackensen, dat plaats nemen moest tusschen het IIIe en IIe Oostenrijksche.

Trouwens, in de gansche opstelling van het front zorgde men er voor, dat de bondgenooten bewaakt waren.

Ziehier de volgorde :

Sektor van Bukowina en Oost-Galicië : het leger Pflanzer tegenover het Russisch leger Lauwenzieff.

Sektor van Midden-Galicië : het leger van Linsingen en Duitschers-Oostenrijkers tegenover het 8^e Russisch leger van Broussilov.

Sektor van West-Galicië : het XIe Deutsche leger van Mackensen, 200.000 man en 2000 kanonnen en het VIe Oostenrijksche van aartshertog Jozef-Ferdinand tegenover het 3^e Russische van Radko Dimitrieff.

In Zuid-Polen : het IXe Deutsche leger, von Woyrsch en het I^e Oostenrijksche Dankl tegenover het Russisch van Loetsch. (1)

Aan den linkervleugel : de groep Hindenburg, bestaande uit het XIIe leger von Gallwitz, het VIIIe von Scholz, het X^e von Eichhorn en het leger von Below tegenover 't Russisch Weichsel, het 10^e en 5^e leger.

Begin Mei begon Hindenburg een aanval in Koerland. De raid op Memel had hem ongerust gemaakt. Hij wilde Oost-Pruisen op doelmatige wijze beschermen. Na zes weken gevechten met wisselenden uitslag, waarbij de Russen zich hardnekkig verdedigden, hadden de **aanvallers een** linie bereikt van Libau langs de Windau, over Schavl langs de Doubitsa. Hier kon Hindenburg wachten op de uitslagen in Galicië, om verder te handelen.

Den 1ⁿ Mei begonnen de Centralen hun offensief in de Karpaten. De Russen streden hardnekkig, maar de Duitschers veroverden den **pas van Wisloka**. De Oostenrijkers namen Tarnov en Debica. De Russen gaven de linie van Dunajec op. Dan richtte Mackensen zijn kracht op Przemyśl.

Den 3ⁿ Juni was de vesting in zijn bezit. De Russen hadden niet lang weerstand kunnen bie-

den, daar de verdedigingswerken reeds bij het eerste beleg vernield waren. Zij ontruimden tijds de stad.

Mackensen begeerde thans Lemberg en brak ook daar het verzet van zijn tegenstander.

Den 24ⁿ Juni trok generaal von Marwitz de stad binnen.

Generaals Boehm-Ermoli en Linsingen forceerden dan de Dniester. De Russen weken achter de Gnila-Lipa.

Den 25ⁿ bezetten de Oostenrijkers Sandomit.

Zoo eindigde het eerste offensief. De Russen hadden betrekkelijk weinig verliezen geleden. Met groote behendigheid waren ze steeds aan omsingeling ontkomen en zware gevechten leverend ordelijk teruggetrokken.

Verraad werkte achter hen en de grootste ramp als een gevolg daarvan, was het gebrek aan munitie.

Nu kon Duitschland slag gaan leveren over het gansche front.

Den 14ⁿ Juli begon het offensief in de richting van Warschau. Na een week van hevige gevechten, weken de Russen achter de Bug.

Den 2ⁿ Augustus reeds ontruimden de Russen Ivangorod. Dan gaven ze Warschau op, waar den 5ⁿ Léopold van Beieren zijn intrede hield.

Mackensen rukte in Koerland op. Von Eichorn vorderde daar tusschen Kowno en Ossowietz. Below nam bij Schadow 30.000 Russen gevangen.

Den 30ⁿ bezette hij Mitau.

Den 9ⁿ Augustus werkte hier de Deutsche vloot mee, door Riga aan te vallen.

Maar nog altijd ontsnapten de Russen. Hindenburg hoopte het langs Koerland, al 't Noorden om, te omsingelen, terwijl het centrum der centralen Brest-Litowsk tot doel nam.

Den 18ⁿ Augustus nam Hindenburg Kowno.

Maar voor Riga bereikte de Deutsche vloot haar doel niet. Deze was den 8ⁿ Augustus opgetreden en den 18ⁿ forceerden de Deutsche kruisers den doorgang tusschen het Russisch vasteland en het eiland Gothland.

De Russische vloot was wel in de minderheid, maar had de medewerking van de landartillerie en van de verraderlijke mijnen.

Drie Deutsche kruisers en acht torpedobooten, welke verder wilden doordringen, werden tot zinken gebracht of zeer beschadigd.

Transportschepen, die den 20ⁿ Augustus, troepen te Pernov wilden ontschepen, werden in den grond geboord of veroverd.

De « Moltke », een gepantserde kruiser van 22.000 ton, werd door een Engelschen onderzeeër zwaar beschadigd.

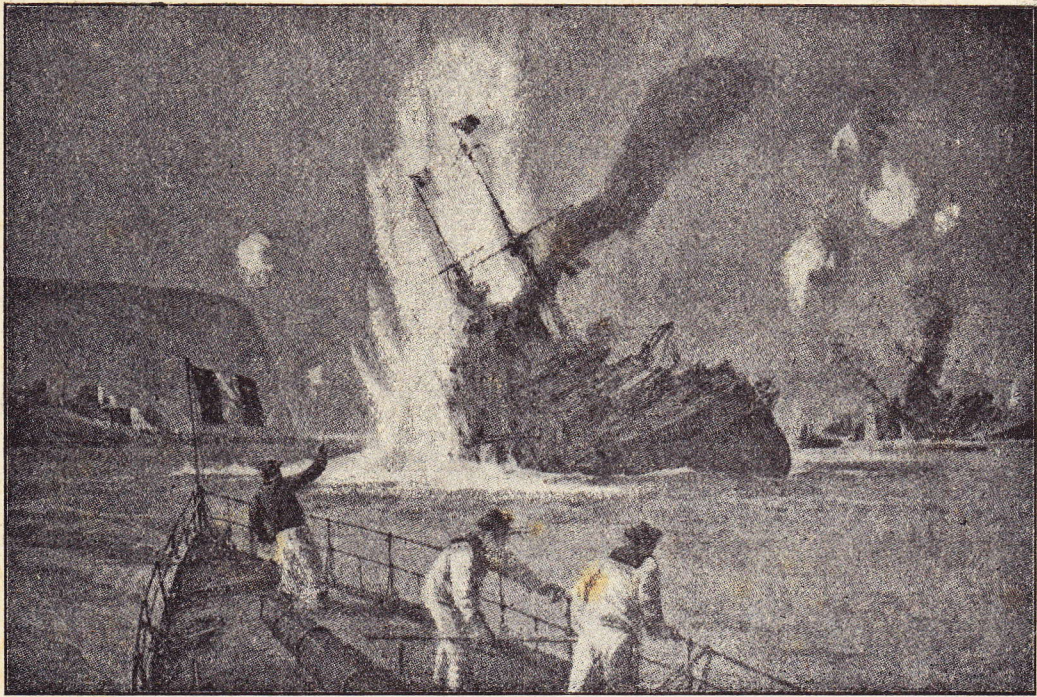
Den 21ⁿ Augustus moest de Deutsche vloot de golf van Riga verlaten, zonder anderen uitslag dan zware verliezen.

Te land zette Mackensen zijn veroveringen voort.

Den 2ⁿ September nam generaal Scholz Grodno en den 3ⁿ Below Friederichstadt.

Den 6ⁿ September nam de Czaar het opperbevel over al zijn legers. Een beroep werd gedaan op den uitersten weerstand van het volk. Broussilov

(1) Naar : « Les Campagnes de 1915 », van generaal Malletierre.

Ondergang van een Fransch lineschip in de Dardanellen.

deed een tegenoffensief op Tarnapol en nam 15.000 gevangenen.

Hindenburg marcheerte koortsachtig om den vijand te omsingelen, maar deze ontweek hem, weer door Wilna op te geven.

Einde September liep het Russische offensief dood. Zeker hadden de Duitschers-Oostenrijkers groote vorderingen gemaakt, maar het Russisch leger was niet verslagen.

De Winter naderde weer en de centralen namen op hun nieuw front verdedigende stellingen in.

De Duitschers hadden hun overwinningen geestdriftig gevierd, met de gewone betoogingen, als vaandelgezwaai, vakantie voor de scholen, snoevende telegrammen.

Ook in bezet België zagen de bewoners dergelijke feesten. In de steden van Vlaanderen hielden de garnizoenen fakkeloptochten en lieten ze onze klokken luiden. 't Waren dagen vol teleurstelling. Men had zoo op de tusschenkomst der Russen gehoopt voor een spoedig en gunstig einde van den oorlog.

De toestand in Rusland was verschrikkelijk. Het vervoer lag in de war en zoo kwam het, dat er in veel gewesten nijpend gebrek heerschte, ofschoon in andere streken ontzaglijke hoeveelheden levensmiddelen opgestapeld lagen; doch men kon ze niet over het reusachtig rijk verdeelen.

De wegen wemelden van vluchtelingen, die voor den Duitschen inval heentrokken. Ziekten heerschten en vonden in de verzwakte doolaards grooten buit. Langs de wegen lagen veel lijken van grijsaards, oude vrouwen, kinderkens.

Kortom, Rusland leed onder al de afschuwelijke gevolgen van den oorlog.

Men hoopte nu, dat Rusland zich in den Winter zou herstellen. 't Was een verlenging van den oorlog, doch men had vertrouwen in het voorjaar 1916.

We zullen naderhand zien hoe de toestand in Rusland echter geheel anders verliep.

XXXVI.

DE SLAG BIJ DOGGERSBANK.

Op zee behielden de Engelschen de overhand, al beweerden de Duitschers het in hun bluffende telegrammen anders.

De Duitschers toch gaven aan zekere raids, waarvan ieder de stoutmoedigheid erkent; het karakter van groote bedrijven ter zee.

Zoo stevenden den 16de December '14 eenige kruisers naar de Oostkust van Engeland. Zij brachten drie schepen tot zinken, beschoten Scarborough en Hartlepool en doodden of wonden een zeven honderd weerlooze burgers. Na deze korte aktie vluchtten de aanvallers spoedig terug.

De Britten beantwoordden deze raid door een van hun zijde naar Cuxhaven, dat ze gedurende drie uur onder vuur namen.

Een gewichtiger feit ter zee was de slag bij Doggersbank in den nacht van 23-24 Januari '15, tusschen een Engelsch eskader dat de Noordzeekust beschermen en een Duitsch, dat deze aanvallen moest.

Op 24 Januari 1915, kreeg admiraal Beatty's